

ВПЛИВ ВІЙНИ НА РОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ ПІДЛІТКА

Терновик Наталія

*кандидат психологічних наук,
професор кафедри психології*

*Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»*

Данильченко Олена

*здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 053 Психологія*

*Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»
м. Рівне, Україна*

Умови війни, в яких Україна живе вже практично два роки, породжують нові виклики і диктують нові умови життя. Кожен громадянин України стикнувся із новим і жорстоким життєвим досвідом, викликаним воєнним станом, запровадженим на території України від 24 лютого 2022 р. Фактично з першого дня повномасштабного вторгнення РФ в Україну, психологи та психотерапевти, які до цього працювали переважно з мирними запитами, почали активно відшукувати й вчити протоколи воєнної та кризової психології, створювати у соціальних мережах та месенджерах ресурси психологічної допомоги, розробляти програми психологічної підтримки та головне – в перші місяці війни знаходилися цілодобово на зв'язку з тими, хто потребував підтримки. Бомбардування міст, обстріли населення, викрадення та вбивства цивільних, масове переміщення, людські страждання – усе це в наш час є страшними реаліями. Діти в таких умовах ще й навчаються, знаходять можливість та ресурси виходити на зв'язок і бути присутніми на заняттях, опановувати навчальний матеріал. Найбільш сензитивним періодом для формування життєстійкості в умовах війни є підлітковий вік, оскільки саме він визначає подальший розвиток особистості, впливає на становлення його ціннісних орієнтацій і життєвих установок. Тому наразі вирішальне значення мають дослідження впливу війни на особистість підлітків, збереження їхнього психічного здоров'я та розробки ефективних стратегій і програм, що обмежуватимуть у подальшому вплив несприятливих психологічних наслідків війни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій демонструє, що стресостійкість підлітків науковці розглядають як здатність особистості

адаптуватися до змін. Досліджувану проблематику розглядали Д.Ассонов, С.Ваніштендаль, Е.Грішин, А.Коен, Л.Кемпбелл-Сіллс, О.Кокун, Г.Лазос, Т.Мельничук, А.Мосек, С.Хобфолл, Л.Царенко, А.Федер, О.Хаустова, В.Чернобровкін, І.Шаповал, Н.Школіна, М.Унгар та ін. На думку Е.Грішина, стресостійкість є складним, багатовимірним комплексом особливостей людини.

Саме інтенсивність та тривалість негативного впливу стресу від воєнних дій впливають на появу у них постійної надпильності (hypervigilance), коли особистість не здатна вирватися зі стресової ситуації і сховатися в безпечному місці, що у комплексі спричиняють порушення психічного здоров'я та залишити у них душевні рани на все життя [3].

Водночас ефект впливу травматичної події варіабельний і специфічний для кожної особистості, тому як психологічні, так і фізіологічні реакції можуть сильно відрізнятися. Ці життєві події випробовують кожного на міцність власної життєвої стійкості та здатності адаптуватися до змін, відіграють важливу роль для особистості в успішному долатті нею стресових подій та обставин, захисту від травмувальних впливів та нівелюванні можливих негативних психологічних наслідків тощо. Важливу роль у формуванні життєстійкості підлітка відіграє освітнє середовище, яке шляхом цілеспрямованого впливу та спеціально організованих умов надає йому психологічну опору й забезпечує ефективний розвиток [4].

Життєстійкість забезпечує підлітків такими якостями, як: висока адаптивність, соціальна компетентність, впевненість у собі, незалежність, наявність сформованих життєвих переконань, відповідальність, вмотивованість, прагнення до успіху.

Зрозуміло, для того, щоб забезпечити сприятливі умови для розвитку та зміцнення життєстійкості школярів в умовах воєнного стану необхідно мати достатній рівень життєстійкості освітян. Коли вчителі мають досвід конструктивного долаття труднощів, відповідальності та мають активну життєву позицію в них більше шансів надати необхідну підтримку учню під час освітнього процесу. Однак, зміцнення життєстійкості в сучасних умовах це тривалий процес і йому потрібно навчатися.

З метою результативного формування життєстійкості у дитини дорослим необхідно стимулювати вирішення повсякденних завдань самою дитиною, надаючи допомогу тільки у важких ситуаціях. Прикладом для наслідування повинні стати сміливі, самодостатні дорослі, які самостійно керують своїм життям. Також важливим є створення необхідних умов для розвитку когнітивних, розумових здібностей та уяви [2].

Отже, як свідчать результати проведених досліджень, важливими передумовами розвитку життєстійкості підлітка, особливо в ситуаціях збройного конфлікту, поруч з внутрішніми чинниками є також наявні зовнішні ресурси, умови конкретного контексту перебування. Сприятливе

соціальне середовище допомагає впоратися із зовнішнім тиском і сформуватися психічним функціям, важливим життєвим навичкам у підлітка, посилити його життєстійкість.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бабатіна С. І. (2015). Особливості побудови та змісту життєвої стратегії особистості підліткового віку. Теоретичні і прикладні проблеми психології: зб. наук. праць Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля. Луганськ, 2015. С. 29–38.
2. Басенко О. М. Психосоціальні передумови розвитку життєстійкості у підлітків в умовах воєнного конфлікту. Український психологічний журнал. № 2 (12). 2019. С.27–48.
3. Кісарчук З.Г., Омельченко Я.М., Біла І.М., Лазос Г.П. (2015). Психологічна допо-мога дітям у кризових ситуаціях: методи і техніки. Методичний посібник / ред. З.Г. Кісарчук. К. 2015. 23 с
4. Кравчук С.Л. Особливості життєстійкості як фактора психологічної пружності особистості юнацького віку в умовах воєнного конфлікту. Науковий вісник Херсонського державного університету. Вип. 1. Том 1. 2018. С. 99-105.
5. Маркова М. В., Піонтковська О. В., Соловйова А. Г. Вплив вимушеного переміщення на психоемоційну сферу дитини. Український вісник психоневрології. 2017. Т. 25. Вип. 4 (93). С. 41–48.